

Datum: 10.12.2014 11:07

Medij: www.autonomija.info

Link: <http://feedproxy.google.com/~r/AutonomijaSrpski/~3/MNjpppcN8KY/vetrenjace-unisteni-divovi->

Autori:

Teme: Etnografski muzej Srbije

Naslov: Vetrenjače – uništeni divovi vojvođanske ravnice

3772

Dec 10 2014 Neka žive bar u kolektivnom sećanju, kada već nismo umeli da ih sačuvamo u onom stanju u kojem su nam ih preci ostavili. U bespućima ne tako daleke istorije zaboravljene ruke vrednih ravničara, pre više od 200 godina, u isto vreme dok su plele kanalsku mrežu i učile se paoršagu, posejale su širom Bačke i Banata predivne spomenike svojoj mucu i svom trudu, ali i svom preduzetničkom duhu i življenju u harmoniji sa prirodom. Ti važni simboli života u ravnici, postali su svojim vertikalama ne samo neodvojiv deo vojvođanskih pejzaža, nego i oznaka identiteta i kulture podneblja, nedvosmislen pokazatelj spone naših krajeva sa neposrednim evropskim okruženjem, jer su iste slike prepoznatljivije i na drugim mestima na zapadu kontinenta. Osim u Sremu, gde konfiguracija terena pomalo odudara od ostatka današnje Vojvodine, a i vetrovi su tiši, pa se kultura građenja vetrenjača nije razvila, divovi vojvođanske ravnice, kako su pomalo patetično, ali ipak nekako srcu drago nazivani, stajali su na obodima panonskih naselja više od 150 godina, metaforički čuvali sela i atare, i svojim prisustvom stvarali istoriju tih lokalnih zajednica i cele Vojvodine. Elemir – rodno mesto vetrenjača. Mada postoji osnovana sumnja da su vetrenjače na teritoriji današnje Vojvodine podizane još sredinom 18. veka po bačkim kolonističkim naseobinama, sačuvani dokumenti svedoče da je prvi objekat ove vrste, po uzoru i modelu Holländer Windmühle, podigao Agošton Kiš na svom posedu u Elemiru, tokom 1794. godine. Agošton se, tragajući za lekrom svojoj opakoj bolesti, zaputio čak u Holandiju, te je, videvši u toj dalekoj zemlji vetrenjače i shvativši njihov značaj za narodnu privredu, a očigledno imajući i dovoljno peneza u šlajpiku, poželeo da takvu jednu sagradi usred banatske ravnice. U proleće te godine on je, navodno, direktno iz „Niske zemlje“ doveo radnike u ravni Banat, koji su tokom narednih šest meseci vredno radili i početkom oktobra završili posao, otvorivši tako jedno važno poglavlje u istoriji Vojvodine. Od tog doba, imućniji meštani u malte ne svakom šelu u Bačkoj i Banatu podizali su bar po jednu vetrenjaču. U mnogim selima bilo ih je i nekoliko, u Čurugu, na primer, čak sedam u isto vreme. Uz kupasti „mlin na vetar“ najčešće su građeni pomoćni objekti – mlinareva kuća, ponegde staje i obori, a svuda gde je to bilo moguće i bunar sa đermom. Konje i magarce koji su na svojim leđima transportovali žitarice za meljavu trebalo je napojiti, odmoriti i negde smestiti, jer je operacija umela da potraje – za vreme dobrog vetra između svog kamenja prosečna vetrenjača je usitnila između 600 i 700 kilograma zrna za 24 sata. Šta su sve radili vetrenjar i njegove mušterije, koliko je tu palinke popijeno, koliko uspomena iz detinjstva nastalo, koliko ljubavi započeto, koliko priča ispričano i koliko lepih doživljaja doživljeno, ne može ni da se pretpostavi... Početni i završni udarac. Bačka Topola: Vetrenjača slomljenih krila. Krajem 19. veka, tačnije 1885. godine, na teritoriji današnje Vojvodine, prema podacima pedantnih ugarskih statističara postojale su 282 vetrenjače. Prvi ozbiljan udarac postojanju mlinova na vetar zadali su parni mlinovi, koji su ubzali, pojeftinili i standardizovali meljavu žitarica i time postigli novi kvalitet u finoj obradi zrnastih plodova vojvođanske ravnice. I jednima i drugima sledeći udarac naneo je dalji tehnološki napredak – instaliranje mlinova koje je pokretala električna energija. Završni udarac je donela kolektivizacija, nacionalizacija, konfiskacija i srodni procesi koji su se proširili ravnicom posle Drugog svetskog rata. Kada su ušle u sastav zemzadruga, mnoge od sedamdesetak vetrenjača su, bez stvarnog vlasnika i realne kontrole brzo bile razgrađene, a njihov materijal iskorišćen je za izgradnju drugih

Datum: 10.12.2014 11:07

Medij: www.autonomija.info

Link: <http://feedproxy.google.com/~r/AutonomijaSrpski/~3/MNjpppcN8KY/vetrenjace-unisteni-divovi->

Autori:

Teme: Etnografski muzej Srbije

Naslov: Vetrenjače – uništeni divovi vojvođanske ravnice

4856

objekata. Bilo je slučajeva da su razbaštinjeni vlasnici bili toliko vezani za svoje vetrenjače da su ih sami srušili – mogle su biti ili njihove ili ničije. I tako se, malo-pomalo, ali konstantno i temeljno, sa naših pusti ali i iz našeg sećanja polako spirao čitav jedan sloj vojvođanske istorije...Ne računajući novopodignute – na primer u Pančevu i Vršcu, koje su moderni ugostiteljski objekti – ili u Ravnom selu – koja je, zapravo, stambeni prostor, prethodne talase destrukcije uspelo je da preživi 11 „tradicionalnih“ vetrenjača – u Subotici, Bačkoj Topoli, Gunarošu, Oromu, Obornjači, Bečeju, Čurugu, Gospođincima, Melencima, Belom Blatu i u vojnom kompleksu u Karađorđevu. Samo njih pet uživa neku vrstu zaštite: na listi značajnih kulturnih dobara Pokrajinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture upisane su one u Obornjači, Oromu i Bošnjakova u Melencima. Na spisku nepokretnih kulturnih dobara od velikog značaja, dakle na višem nivou režima zaštite, nalaze se vetrenjače u Čurugu, i tzv. Kišova vetrenjača iz Melenaca, koja je zaštićena 1962. godine. Ova institucija je juna 1968. godine dala saglasnost Etnografskom muzeju u Beogradu da od vlasnika Petera Kiša otkupi vetrenjaču „za potrebe izgradnje etno parka u Beogradu, pod Avalom“. Sasvim tipično za naše prilike, etno park nikad nije sagrađen, a pomalo bizarno, vetrenjača koja je formalno i u papirima pod zaštitom države ne postoji u fizičkom svetu, razgrađena je do temelja tokom proteklih decenija. Vetar melje najbolje. Pozitivan pomak u podsećanju na jedan čitav svet koji je nestao učinilo je Udruženje građana „Poseti Pančevo“, koje je, u okviru projekta „Vetar melje najbolje“, a uz pomoć Pokrajinskog sekretarijata za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine, objavilo knjigu turizmološkinje iz Pančeva Živana Krejić „Vetrenjače Vojvodine nekad i sad“. U ovoj publikaciji, nastaloj kao rezultat višemesečnog terenskog istraživanja, objavljeni su podaci do kojih je Krejićeva došla u dokumentima arhiva i zavoda za zaštitu spomenika kulture iz više vojvođanskih gradova, ali i kazivanja i sećanja meštana vojvođanskih sela koje za vetrenjače vežu različite uspomene. Posebno su zanimljive fotografije, razglednice, planovi naselja i dnevnic meljave, kao i vojne karte iz tridesetih godina 20. veka, u koje su vetrenjače bile ucrtane kao odlične potencijalne osmatračnice. Krejićina knjiga, koja predstavlja ne samo dragocen doprinos istraživanju tematike kojom se stručna javnost nije bavila decenijama, nego i odličan izvor informacija za autore koji će se kulturom vetrenjača tek baviti, promovisana je pred prepunom salom pančevačke Gradske biblioteke 5. decembra. O stanju u kome se nalaze preostale vetrenjače, Krejićeva kaže: - Kako odavno nemaju svoju prvobitnu funkciju, te su decenijama napuštene, vetrenjače veoma lako postaju meta kradljivaca koji razvlače njihove delove i građevinski materijal još od sredine sedamdesetih godina prošlog veka. U njima stanište pronalaze ptice, one ne odolevaju atmosferskim prilikama i zubu vremena, dakle doživljavaju sudbinu stotina, možda i hiljada drugih objekata o kojima društvo ne vodi računa. S druge strane, ako se i prikupi novac za rekonstrukciju, a to se retko dešava, onda se, kao što je bio slučaj sa Bošnjakovom vetrenjačom u Melencima, radovi obustave zbog nestručne sanacije ili zbog upotrebe neodgovarajućih materijala. Vetrenjača u Čurugu je rekonstruisana samo spolja, a ona u Bečeju koja ima svoju namenu je adaptirana u restoran iako pravila rekonstrukcije nisu ispoštovana u potpunosti. Kao spomenici narodnog graditeljstva, ovi objekti stari preko sto godina važni su za kulturu i tradiciju ovih prostora sa više aspekata, ali i oni postaju žrtve našeg opšteg nemara prema istoriji, tradiciji, kulturi i baštini – objašnjava autorka. Ona dodaje da ne treba prevideti da su naši stari „uprezali“ vetar kao obnovljivi izvor energije, a da danas taj resurs gotovo uopšte ne koristimo. Ta činjenica, u kombinaciji sa kulturnim turizmom i ruralnim razvojem, mogla bi dati šansu za pronalaženje nove funkcije nekadašnjih vojvođanskih mlinova, ali tek po završetku ozbiljne i temeljne rekonstrukcije kako vetrenjača tako i, pre svega, nas samih, naše predstave o značaju koje su ove građevine imale u proteklim vekovima. Do tada se o upotrebi vetrenjača u komercijalne turističke svrhe može govoriti samo u kontekstu „kako je to dobro urađeno u drugim zemljama“, u kojima su vetrenjače pretvorene u muzeje, ugostiteljske objekte, suvenirnice i mesto pravljenja ukusnog hleba za turiste i u kojima su skupine vetrenjača pretvorene u etno parkove. Dok se to ne desi, dok se one ne vrate nama ali i mi njima, dok ih ne obnovimo, neka žive bar u kolektivnom sećanju, negujući nežna osećanja prema svetu koji je nestao, kada već nismo umeli da ih sačuvamo u onom stanju u kojem su nam ih precizno ostavili. Nenad Živković

